

Irodalom

- Botić Milorad: Poljoprivredni radnici u Bačkoj (Socijalni Arhiv 1938 I. 101.)
Csuka János: A jugoszláv agrárreform (Kalangya 1938)
Kis Flórián: Vojvodina történetének vázlata (Híd 1937/1938)
Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931 god
Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931 god.
Radnička Zaštita 1937/38
Socijalni Arhiv 1936/1937/1938
Statistički Godišnjak 1936

Széntúrók

December nyitánya. Kődös, szomorú, reménytelen délután közepe. A szuboticaí teherpályaudvar máskor vakítófényű ívlámpái csak félvakon pislákolnak. A hőmérő négy fokot mutat — zéró felett, de ezt a hőmérsékletet fagypont alattinak érzi az, aki rongyos kabátban, lyukas cipőben, foltozott, vékony nadrágban és leheletszerűre használdott micisapkában várja itt künn az idők múlását. A korai sötétség gonosz közönnyel takarja be a „faudvar“, benne a farakásokat, kocsikat, embereket, lovakat. Néha kocsikerekek nyikorognak, vad káromkodás csap fel, vagy lovak nyerítése vág bele a lengő ködbe. Nem messze mozdonyok tutulnak és az összeugró teherkocsik csattanása összefolyik a kilökődő gőz panaszos sustorgásával.

A két rakodópart közé ékelt „V“ alakú faudvar ragadós lattyakjában tűzifát raknak kocsikra szikárra dolgozott munkásemberek. A vagonokból kidobált fadarabok üveges huppanással hullanak a rakásra, ahonnan keztyűtlenül gémberedő kezek rakják fel a laposkocsikra a szálkás dorongokat. Reggel hét órától este hatig folyik itt a munka szakadatlanul. Kocsik jönnek, kocsik mennek. Szakadatlanul érkeznek a vagonok a fázós napokra készülő város állomására. A tehetősebbek síma gyertyánfát, vagy barna, egyenesre hasogatott bükkfát vásárolnak, míg a szegényebbjének csak dorongfákra, tuskókra, korhadt törzsdarabokra telik. A tél kegyetlen fenyegetése elől mindenki úgy fut el, ahogy tud. Nagyon soknak még hulladékfára sincs pénze. A december eleje kiszívja a zsebekből az utolsó parákat is.

A vagon sorok között gyengén fizetett munkások törik magukat, a rakodógátak tulsó oldalán pedig sötét élő árnyak mozognak. A fekete pontok hol itt, hol pedig amott bukkannak elő, lehetőleg mindig ott, ahol nem tartózkodik senki. Ha csak percekre is, őrizetlen marad egy-egy rakás fa, vagy megrakott kocsi, az illanó pontok mindjárt ott teremnek és néhány darab fával tovatűnnek a sötétségbe. Ezek a fekete pontok is emberek, rongyosgúnnyájú, éhes, elkínzott emberek. Ők az úgynevezett „széntúrók“, Ez az elnevezés azért ragadt rájuk, mert leginkább ott láthatók, ahol a kitisztított mozdonytűzhely nyomán a földön marad a ha-

murakás, benne sok-sok elégtelen széndarabbal, amelyek összeszedhetők és eladhatók. A széntúrók keserves és rosszulkifizetődő munkával tengetik életüket, bizony nem csoda, ha közben olyan munkára is hajlanak, amelyet a törvény tilt. Ilyen munka a befutó favagónok, szénszállítványok dézsmálása, kisebb „elemelések”. Ezek a sötét pontok az emberi társadalom elhullottjai, az osztályharc öntudatlan sebesültjei — emberek, akiket rajtuk kívül álló okok kényszerítettek az élet legaljára.

Öregok, fiatalok, férfiak és nők. Betegesek, iszákosok, tehetetlenek, tudatlanok, védtelenek, letaposottak. Nappali munkájuk nem sokat ér. Ha akad is alkalmi munka: vagónkirakás, ládázás, zsákolás — ritkán keresnek annyit, amennyiből kitelne a legszegényesebb háztartás is. Hát ráfanyalodnak apróbb kihágásokra is. Élniök kell valamiből. Az asszonyok elhullott faforgácsot, fahévesot gyűjtenek és azt eladják olyanoknak, akik ugyan „gazdagabbak” náluk, de anyiók nincs, hogy rendes tűzifára telne. Néha leesik a rakodó kocsiokról egy-egy nagyobb darab szén, vagy a kocsisok között kiszóródik az aprós üzemi, vagy kovácsszén — mindez értékes zsákmány szegény emberek számára.

Télen az est már négy óra előtt beáll. Ilyenkor a széntúrók — mint Cooper Fenimore indiánjai — elszélednek a vagónok hosszú sora mögött. Az asszonyok és gyerekek a farakások között ügylegnek, ügyelnek arra, hol őrizetlen az árú. Halk füttyszó, vagy köhögés — ez a jeladás — és a magárahagyott fakupac mellett feltűnnek a pontok, mint szorgalmas hangyák. Ilyenkor eltűnik nyole-tíz hasáb fa, majd ismét mozdulatlan a tájék. Nem rizikótlan munka ez. Az ór, a kocsisok, a fa gazdája sokszor elkap egy gyereket, vagy asszonyt, esetleg felnőtt fiatalembert is. Ilyenkor nem ússzák meg jónéhány pofon nélkül. Ez a jobbik eset, mert ha a rendőr is előkerül a csetepatékra, bizony nem kimélik a rongyos élniakarót. Bicskázások is vannak itt néha. Az elkapott széntúró ijedtében, vagy tudatlanságában kést ránt, de ez legtöbbször csak fenyegetés, szurkálásra ritkán kerül sor. Az asszonyok sírással igyekeznek meglágyítani az ór, vagy a fatulajdonos szívét. Éktelenül sívalkodnak ezek a nők, jajgatásuk olyan keserves, hogy a legtöbbször nem marad hatástalan. Aki ezt a sorsot vállalja, nehéz követ emel fel. Elkeseredés, pálinka és nagyfokú nincsetlenség a munka főkéllékei.

Tizennégytől ötvenévesig. Tizennégyen alul még gyöngö a fahasábok cipelésére, ötvenen felül meg már rogyant aggastyán mind. Nedves, piszkos odúkban laknak, meleg étel alig jut a gyomrukba, a belső tüzet az alkohol szítja. Ez a lángoló ital, a szegény ember nektárja adja a hátorságot a munkához és a ki-tartást. Rongyosak és zárkóztak, nehezen hozzáférhető, szótlanok, analfabéták, nyomorékok, iszákosok, tüdőbajosok, sápkórosok, vérszegények, türelmetlenek, ellenségesek — így fest a nemes-társadalom eme csoportja.

Próbáljunk közeledni és érdeklődni életfolyásuk iránt. Talán sikerül!...

(H. J. Tizenkilencéves fiatalember. Az úgynevezett Jaszibarán lakik nagyapjával és nővérével konyha-kamrás odúban).

„A nagyapám lakatosmester volt valaha, egy alkalommal azonban megcsúszott, eltört a lába és sánta is maradt. Tönkrement. Apám és nagybátyám tartották és tartják el ma is. Apám szabóságot tanult, de a háborúban idegsokkot kapott és azóta reszket a keze és a feje. Katonának alkalmas volt, civilnek untaughlic. Nem kapott munkát és fával ügynökösködött, persze csak kicsinyben. Ez se ment. Napszámoskodott, de reszketős keze miatt nem szívesen alkalmazták. Sokat volt munka nélkül, míg végre itt talált „állandó munkát“. Ekkor ivásra adta magát, sokszor olyan részeg, hogy napokig tehetetlenül fekszik a szalmán és úgy kell csetni.

Jómagam nagykoservesen végigkinlódtam három elemit, de azután rosszabbodtak a dolgok és nem járhattam tovább iskolába. A piacokon kosarakat cipeltem néhány dinárért, sátrakat raktam össze, árút hordtam a vasútra. Tízéves koromban agyhártyagyulladásal feküdtem a kórházban. Nyolc hétig voltam beteg. Azután mintha harapófogóval kihúztak volna a fejemből mindent — elfelejtettem írni-olvasni. Gyenge voltam és vérszegény, sem kifutónak, sem inasnak nem kellettem. Többször koldultam is. Végre bekerültem ebbe a társaságba és azóta várok... Hogy mire? Magam sem tudom... Tizenhároméves koromban feltámadt bennem valami vágy, hogy tanuljak, de nem volt hozzá, erőm, a körülmények is közrejátszottak, hogy tervem dugába dőlt. Nagyapám, néhány estén keresztül ismét megtanított a betűvetésre, de ennek most már semmi hasznát sem vettem.

Egy alkalommal vagonkirakodásnál segítettem és jutalmul két hasáb fát kaptam, amit zsákba bugyoláltam és este hazafelé siettem a zsákmánnyal. A városban lekapott a rendőr és hiába bizonygattam, hogy a fát nem loptam, mégis bevettek és csak másnap engedtek ki. Ez az eset félenkké tett. Most messzi elkerülöm a rendőröket és ha van valami „szállítmányom“, inkább megkerülöm a fél várost, de nem megyek keresztül főbb vonalakon.

Eddig hatan laktunk egy odúban: apám, nagyapám, két nővérem, egy koldús „albérlő“, meg én, de fiatalabb nővérem beállt egy gyárba munkásnak és azóta haza se néz. A másik nővérem meg összeállt egy vasútinapszámossal, de hamarosan szétváltak, mert az embernek családja volt. Egyszer itt résztvettem egy verekedésben is. Asszonyok marakodtak és amikor szét akartam őket választani, nekem estek és agyba-főbe vertek fadorongokkal. A vasúti őr szedett fel és a sebeimet a poliklinikán kötözték be. Ezt itt — a homlokára mutat — örök emlékül hordom.

Otthon szükösen élünk. Meleget csak ritkán eszünk, akkor is csak úgy, ha az öreg koldús összekotyvaszt valamit. Inkább szalonnán, meg „felvágott hulladékon“ élek, de nem szeretem az öreg főztjét. A nővérem nem szeret főzni, inkább egész nap a széndarabokra vadászik, azután eladja a városban. Van úgy is,

hogy nincs mit enni. Ilyenkor az ember összébbr húzza a nadrágszíját és hallgat, meg reménykedik. Sokszor koldulásra kapunk rá, de mindenünne elkergetnek azzal: maga erős fiatalember, mért nem megy dolgozni!

Hát igen . . . szeretnék valami tisztességes munkát . . . de iskolázatlan embert manapság még napszámossnak sem vesznek fel . . . mit tegyek?

(T. M. harmincéves özvegyasszony, a Szand-pálya mögött lakik egy szűk kamrában egyedül(?). Fahajgyújtó és széntúró.)

„Egyszer egy ujságíró le akarta írni az életünket — ennek hat-hét éve — sokat faggatott, de akkor nem igen felelgettem. Talán jobb, ha az ember beszél. Gyerekkoromról nem szeretek beszélni. Piszkos volt, csúnya volt, veréssel teli és éhezéssel búsan magrakott élet volt. A város különböző pontjain nőttem fel. Hol itt, hol meg amott ütöttük fel a tanyánkat. A hurcolódás nem állt sokból — felpakkoltunk a hátunkra, kerítettünk egy tragacsot a két ágynak, ládáknak és vándoroltunk. Ugy éltünk, mint a cigányok.

Tizenhétéves voltam, amikor összeálltam egy napszámossal. Egy évig vadházasságban éltünk, azután megesküdtünk. Amint megesküdtünk, betegeskedni kezdett és hamarosan kivittük a temetőbe. Azóta a magam keserves életét élem. Nem tudok írni de a nyomtatott betűket olvasom. Ez nem sokat ér. Néhányszor bejárónó voltam, de nem bírom a parancsolgatást. Inkább itt fagyoskodom, mint sem tűrjem a szeszélyeket. Gyárba nem kapok munkát, mert mindenki ismer és azt mondják, ilyen csavargóasszony nem tud gépekkel bánni.

Bizony sokszor éhezem. Ha éberem vigyáznak a vagonokra, vagy nem tudom eladni az összeszedett fahajat, meg kokszot. Kora reggeltől késő estig itt őgvelgek a placecon, de bizony sokszor hiába. Azután meg a férfiak el-elzavarnak bennünket, mondván: legyen vagyunk itt mi is, menjetek szolgálni!

Volt már, hogy mosni jártam úriházakhoz, de elkapott a hektika, azután vért is köptem, mint a megboldogult. Ugy is esúfoltak itt „hektikás“ és egyik ember sem akar velem összeállni, pedig még fiatal vagyok. Elkellne az ember. De hát mit csináljak . . . az uccára nem állhatok ki? . . . Nincs is ahozvaló gúnyám, meg arcom . . .

Hogy hová visz ez az út? Nem tudom, nem is akarom tudni és ha néha gondolok is erre, a pálinka segít. Mindjárt rózsásabbnak látom az életet, amely könyörtelenül tapos rajtam . . .

A vonatok füstje belehasít a csendbe. Kapuzárás közeledik és a fekete pontok eltűnnek. Ki erre, ki arra megy, amerre éppen hideg vacska, nedves odúja várja, a reménytelenség és kivetettség érzésével . . .

Schwab Miklós